

Barbara Woś
Politechnika Opolska,
Wydział Wychowania Fizycznego i Fizjoterapii
Instytut Turystyki i Rekreacji
e-mail: b.wos@po.opole.pl

TURYSTYKA ZIELARSKA I UWARUNKOWANIA JEJ ROZWOJU

Herbal tourism and conditions for its development

Słowa kluczowe: turystyka zielarska, ekoturystyka, agroturystyka

Key words: herbal tourism, ecotourism, agritourism

WPROWADZENIE

Potrzeba kontaktu z naturą, powrotu do źródeł oraz odkrywania na nowo potęgi i różnorodności przyrody, to przesłanki podróży pojawiające się coraz częściej w opiniach turystów. Zmęczenie intensywnym trybem codziennego życia, zgiełkiem wielkich miast szarością blokowisk i brakiem czasu na dla siebie i rodziny, to syndromy obecnych czasów. Coraz częściej wypoczynek wakacyjny i weekendowy łączony jest z wyjazdem na wieś w poszukiwaniu ciszy, spokoju, obcowania z przyrodą, możliwości rodzinnego, aktywnego i ciekawego spędzenia czasu wolnego. Odpowiedzią na tego typu potrzeby jest agro- i ekoturystyka. Nowym elementem pojawiającym się w ofercie aro- i ekoturystycznej jest turystyka zielarska, będąca formą turystyki związanej z roślinami, ze szczególnym uwzględnieniem ziół, ich znaczenia, różnorodności i roli w życiu człowieka (Vasiljević i in. 2012) w aspekcie ekologicznym,

spożywczym i leczniczym. Tak szeroki zakres aktywności poznawczej związanej z turystyką zielarską wpisuje się zarówno w obszar ekoturystyki (Zaremba 2013), jak i turystyki zdrowotnej. Na uwagę zasługuje fakt, iż turystyka zielarska to dziedzina turystyki, która powstała na bazie potrzeb sygnalizowanych przez turystów zainteresowanych rolą i znaczeniem ziół, możliwością ich wykorzystania, tradycyjnym zastosowaniem, a także wszelkiego rodzaju produktami regionalnymi powstającymi na ich bazie. Tworzenie oferty turystyki zielarskiej to powrót do wielowiekowej tradycji polskiej wsi, czerpania z darów natury i wykorzystywania naturalnych substancji roślinnych w kuchni i medycynie ludowej. Zioła i ich zastosowanie znane były na polskiej wsi od wielu wieków. To tu działali lokalni zielarze, pomagający lokalnej społeczności i zastępujący niedostępną przed wielu laty opiekę zdrowotną. Dzikie rośliny i chwasty niejednokrotnie ratowały życie, kiedy brakowało pożywienia na przednówku. Właściwie zbierane i przechowywane zioła stanowiły źródło witamin i mikroelementów pozwalające na uzupełnienie ubogiej diety. Znajomość ziół i ich właściwości leczniczych wpisana była w kulturę i tradycję polskiej wsi. Wraz z postępowaniem cywilizacyjnym, upowszechnieniem opieki zdrowotnej, szerokim dostępem do produktów spożywczych, suplementów diety i farmaceutyków, zioła odeszły w niepamięć, podobnie jak funkcja wiejskich zielarzy. Obecnie na fali powrotu do natury, zdrowego stylu życia, niskop przetworzonej żywności, naturalnych substancji leczniczych i wspomagających ponownie odkrywa się właściwości i zastosowanie ziół. Co więcej, taki powrót do źródeł i korzystanie z natury staje się modne i pożądane, jako element wiejskiej oferty turystycznej.

METODY BADAWCZE

Dla potrzeb opracowania, w okresie od maja do września 2016 r., przeprowadzono analizę ofert 30 podmiotów prowadzących działalność w zakresie turystyki zielarskiej. W obrębie analizowanych obiektów znalazły się gospodarstwa agroturystyczne, zagrody edukacyjne i wioski tematyczne oraz inne podmioty gospodarcze prowadzące działalność związaną z turystyką zielarską. Analizę uzupełniono wywiadami bezpośrednimi przeprowadzonymi z organizatorami warsztatów zielarskich (6) i propagatorami turystyki zielarskiej (7).

PRZESŁANKI ROZWOJU TURYSTYKI ZIELARSKIEJ

Przekształcone przez człowieka środowisko, zunifikowane krajobrazy miejskie i wiejskie, skłaniają turystów do poszukiwania miejsc i obszarów, których człowiek nie zdążył jeszcze w sposób znaczący zmienić. Obszary takie charakteryzują się znacznie większą bioróżnorodnością, atrakcyjnością przyrodniczą i wizualną oraz wysokim potencjałem edukacyjnym. Teren Polski charakteryzuje się dużą bioróżnorodnością związaną z zachowaniem siedlisk o charakterze naturalnym. Ponad 30% powierzchni kraju to obszary chronione, uznawane na forum międzynarodowym za wyjątkowo cenne (Zaremba 2015). Ekstensywne użytkowanie obszarów rolnych pozwoliło na zachowanie rzadkich i ginących gatunków roślin zielnych powszechnie uznawanych za chwasty i wyteńionych w wielu rejonach Europy. Naturalne kompleksy leśne stanowią miejsce bytowania rzadkich gatunków roślin i zwierząt. Fakt, iż obszarów takich jest coraz mniej skłania turystów do ich poszukiwania, dokumentowania i nieinwazyjnego czerpania z bogactwa przyrody. Motywem turystyki zielarskiej może być poszukiwanie ekosystemów bogatych gatunkowo, atrakcyjnych wizualnie, których występowanie z roku na rok jest coraz bardziej ograniczone. Odpoczynek od roślinnej jednostajności wielkich miast i poszukiwanie dzikiej, niczym nieskrępowanej przyrody oraz możliwości czerpania z jej bogactwa popycha do poszukiwania ciekawej oferty turystycznej umożliwiającej zdobycie nowych doświadczeń i umiejętności oraz bezpośredni kontakt z naturą. Turyści w ten sposób poszukujący wypoczynku z dużym zainteresowaniem uczestniczą w warsztatach terenowych polegających na nauce rozpoznawania i pozyskiwania dziko rosnących roślin jadalnych i leczniczych, biorą udział w terenowych zajęciach kulinarnych i warsztatach ekologicznych.

Kolejną przesłanką podróżowania i poszukiwania ofert turystycznych związanych z ziołami jest powrót do naturalnych metod leczenia, poszukiwanie występujących w naturze substancji leczniczych, będących odpowiednikami skomplikowanych produktów syntetycznych oferowanych przez firmy farmaceutyczne. Przesłanką podróży może być chęć zweryfikowania zapamiętanych z dzieciństwa roślin leczniczych, receptur i przepisów stosowanych przez dziadków i pradziadków, wspomagających procesy leczenia i rekonwalescencji. Chęć zdobycia nowej wiedzy i umiejętności czy też potrzeba powrotu do natury. Dla tej grupy turystów ważne jest zdobycie umiejętności rozpoznawania roślin leczniczych i pozyskiwania surowców zielarskich, wiedzy o sposobach uprawy, terminach zbiorów, meto-

dach suszenia i konserwowania, a także szerokich możliwościach zastosowania i przetwarzania konkretnych roślin.

Do udziału w turystyce zielarskiej zachęca także innowacyjność i niestandardowość jej oferty. Dużym zainteresowaniem turystów cieszą się różnego rodzaju warsztaty pokazujące możliwości wykorzystania roślin w kuchni i kosmetyce. Udział w warsztatach daje możliwość zdobycia nowych umiejętności połączonych z aktywnym i twórczym wypoczynkiem, wzbogaconym dużą dawką wiedzy z zakresu ekologii, botaniki, a także lokalnej kultury i tradycji. Zajęcia pozwalają na zdobycie nowych doświadczeń, które mogą być wykorzystywane w przyszłości (komponowanie sałatek z roślin znalezionych w ogrodzie, własnoręczne wykonanie kremu czy mydła) i rozwijane podczas kolejnych wyjazdów lub potraktowane jako jednorazowy, atrakcyjny sposób spędzenia czasu wolnego.

Wykorzystanie naturalnych walorów ziół dla odnowy biologicznej i relaksu – to doskonały sposób na stworzenie ciekawej oferty turystycznej. Na tej bazie powstają obiekty oferujące ziołowe SPA. Powrót do natury, wypoczynek w harmonijnym krajobrazie, wyciszenie i odprężenie, korzystanie z naturalnych olejków roślinnych, kąpiele ziołowych, masaży wzbogaconych wykorzystaniem substancji roślinnych wspomagających odbudowę sił witalnych organizmu – to nowa forma oferty turystycznej pojawiającej się na polskiej wsi (Wioska Rumianku, Camp SPA). Taka oferta spotyka się z dużym zainteresowaniem odbiorców, szczególnie osób, na co dzień intensywnie pracujących zawodowo, potrzebujących oderwania od codzienności, wyciszenia i ekologicznego relaksu z dala od obleganych obiektów typu *spa* i *wellness*.

Mniej zaangażowani merytorycznie i ekologicznie turyści pragną podziwiać piękno ogrodów ziołowych, dowiedzieć się czegoś o specyfice poszczególnych roślin, spróbować mieszanek zielarskich (herbatek ziołowych, mieszanek przyprawowych), spędzić miło czas w otoczeniu ogrodów i rabat ziołowych bez potrzeby uprawiania czy zbierania ziół, a jedynie dla podziwiania ich piękna i różnorodności oraz smakowania walorów spożywczych. Dla nich właśnie tworzone są pokazowe ogrody ziołowe, które dostępne są w skansenach, arboretach, ogrodach botanicznych, ale także coraz częściej – w gospodarstwach agroturystycznych oraz publicznej przestrzeni wiejskiej i miejskiej.

Zaprezentowana różnorodność przesłanek do uprawiania turystyki zielarskiej pozwala na stworzenie bogatej i różnorodnej oferty turystycznej, która z roku na rok jest rozbudowywana i wzbogacana o nowe elementy.

OFERTA TURYSTYKI ZIELARSKIEJ W POLSCE

Turystyka zielarska może być realizowana na terenie: ogrodów botanicznych i arboretów, parków miejskich, wiejskich ogrodów pokazowych czy przydomowych ogrodów ziołowych. Miejscem do prowadzenia zajęć z zakresu turystyki zielarskiej mogą też być strefy nektarodajne, coraz częściej tworzone w przestrzeniach publicznych i prywatnych, jako forma ciekawej oferty edukacyjnej i atrakcyjnej formy wizualnej stanowiącej element działań edukacyjnych i ekologicznych. Zioła, to także motyw przewodni wiosek tematycznych (np. Mikorowo – Wioska Ziół i Kwiatów, Macikowo – Wieś Maciejowej Duszy, Bagno – Wioska Ziół). Ogrody ziołowe są elementem ekspozycji w skansenach i muzeach. W obiektach tych, poza podziwianiem ziół, poznać można legendy i ludowe przekazy dotyczące działania i znaczenia ziół w pradawnych obrzędach, zwyczajach i medycynie ludowej, a także wynikające ze specyfiki kulturowej danego regionu. Można też zapoznać się z historią ziołolecznictwa i rolą, jaką pełnili wiejscy zielarze i zielarki począwszy od czasów pradawnych aż do II połowy XX wieku. Najczęściej jednak ofertę turystyki zielarskiej spotkać można w gospodarstwach agro- i ekoturystycznych oraz zagrodach edukacyjnych. Na ich terenie dla potrzeb wypoczywających gości realizowane są warsztaty zielarskie i kulinarne.

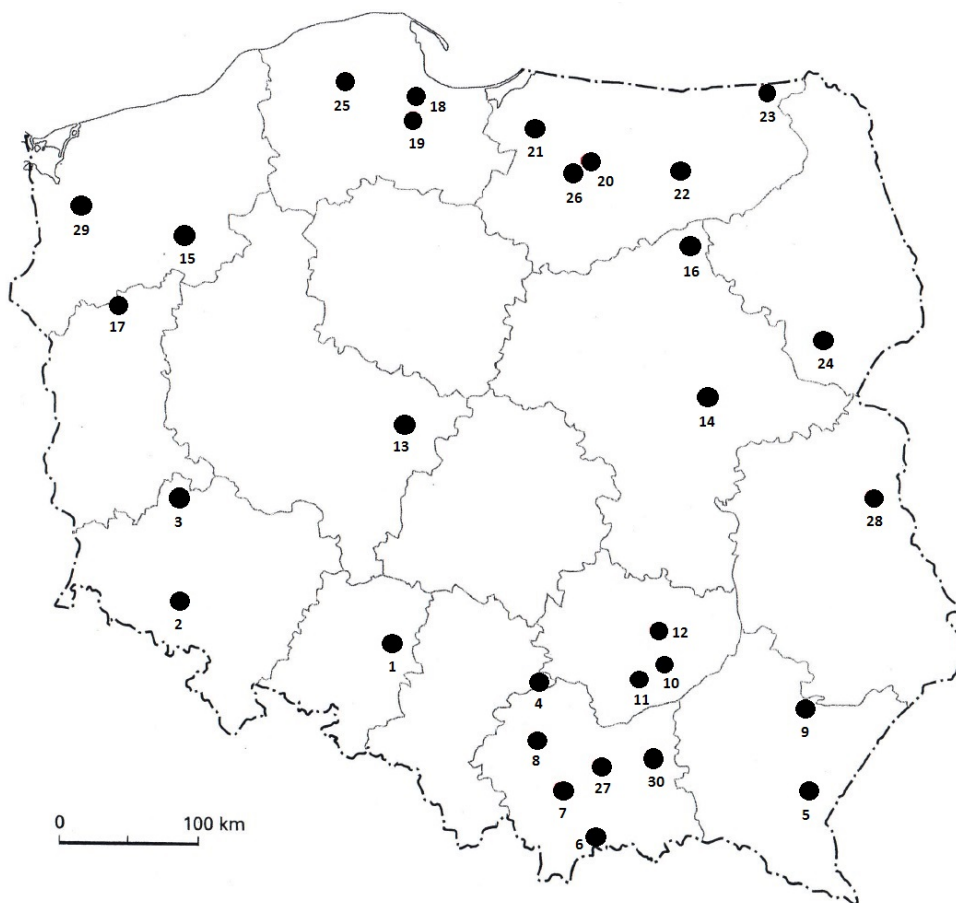
Fot. 1. Kulinarne warsztaty zielarskie dla studentów dietetyki. Zagroda edukacyjna „Uroczysko” w Dylakach

Photo. 1. Culinary workshops for students of dietetic direction. Educational farm “Uroczysko” in Dylaki

Źródło: fot. B. Woś (październik 2016).

Source: photo by B. Woś (October 2016).

Aby zapoznać się z zakresem usług turystyki zielarskiej na terenie Polski, przeanalizowano ofertę 30 obiektów prowadzących działalność związaną z ziołami ich rozpoznawaniem i przetwarzaniem (ryc. 1).

Ryc. 1. Rozmieszczenie analizowanych obiektów zajmujących się turystyką zielarską (numeracja obiektów zgodnie z tabelą 1)

Fig. 1. Location of analyzed facilities of herbal tourism (numbering of objects according to the table 1)

Źródło: opracowanie własne.
Source: author's own elaboration.

Analiza oferty obiektów działających w zakresie turystyki zielarskiej (tab. 1) pokazała, że większość obiektów stanowią zagrody edukacyjne (22 obiekty), których oferta skierowana jest do szerokiej grupy odbiorców, ze szczególnym uwzględnieniem dzieci i młodzieży. Ponadto wśród analizowanych obiektów znalazły się wioski tematyczne (2), gospodarstwa agroturystyczne nie będące zagrodami edukacyjnymi (3) oraz podmioty prowadzące stacjonarne i wyjazdowe warsztaty zielarskie (3). Aż 26 analizowanych obiektów posiada ogrody zielone stanowiące w wielu przypadkach podstawę organizowanych zajęć edukacyjnych i warsztatów. Wiele zagród edukacyjnych, gospodarstw agroturystycznych i zielarzy pasjonatów organizuje warsztaty tematyczne przeznaczone dla turystów indywidualnych, wśród których wyróżnić można: warsztaty z rozpoznawania ziół ogrodowych i dziko rosnących, warsztaty kulinarne z wykorzystaniem ziół, przygotowywanie zielowych kosmetyków. Tego typu warsztaty – zwykle powiązane z głównym profilem działalności obiektu – odnotowano w 28 analizowanych podmiotach.

Przeprowadzone badania wykazały, iż najczęściej oferowanym rodzajem aktywności są warsztaty rozpoznawania ziół (oferowane w 23 z 30. analizowanych obiektów). Są one prowadzone bądź to w terenie i związane z ziołami dziko rosnącymi (Gospodarstwo agroturystyczne „Organistówka” w Leszczawce Dolnej), bądź też w oparciu o specjalnie przygotowane i zaplanowane ogrody zielone (Zagroda edukacyjna „Uroczysko” w Dylakach).

Dużą popularnością wśród turystów cieszą się także warsztaty kulinarne z wykorzystaniem ziół (przygotowane w 22 analizowanych obiektach). Obejmują one wykorzystanie ziół przyprawowych dla wzbogacenia smaku i aromatu potraw (ciasteczka lawendowe, pasztet z ziołami) oraz propagowanie wykorzystania zapomnianych ziół i roślin w codziennej diecie (liście mniszka lekarskiego, topinambur, podagrycznik). Oba aspekty związane są z tradycjami polskiej wsi, gdzie w przeszłości wykorzystywano znacznie więcej roślin rosnących w otoczeniu gospodarstwa, zarówno ze względu na niedobory żywieniowe (zwłaszcza na przednówku), jak i właściwości lecznicze wielu roślin zielnych. Innym elementem warsztatów jest możliwość przygotowywania mieszanek zielarskich z wcześniej przygotowanego, wysuszonego materiału lub komponowanie nalewek i herbatek zielonych („Zielowy Zakątek” w Korycinach). Tego typu oferta dostępna jest głównie na terenie gospodarstw agroturystycznych i zagród edukacyjnych ze względu na zaplecze gastronomiczne umożliwiające prowadzenie warsztatów kulinarnych. „Ekstremalną” formą

oferty są warsztaty „dzikiej kuchni”, czyli wykorzystania dziko rosnących roślin do przygotowania posiłku. Autorytetem w tej dziedzinie i jednocześnie prekursorem warsztatów „dzikiej kuchni” jest etnobotanik Łukasz Łuczaj. Prowadzone przez niego od kilku lat warsztaty cieszą się niesłabnącym zainteresowaniem. Odbywają się w Rzepienniku koło Krosna na Pogórzu Karpackim, gdzie ze względu na ograniczoną antropopresję znaleźć można wiele dzikich roślin jadalnych i leczniczych występujących w typowych dla siebie siedliskach.

Tabela 1. Wykaz analizowanych obiektów zajmujących się turystyką zielarską
Table 1. List of analyzed objects involved in herbal tourism.

Lp./ No	Nazwa obiektu / Object name	Miejscowość / Locality	Oferta / Offer			
			Ogród ziołowy / Herbal garden	Zajęcia terenowe / Outdoor activities	Produkty ziołowe / Herbal products	Warsztaty zielarskie / Herbal workshops
1.	2.	3.	4.	5.	6.	7.
1	Gospodarstwo agroturystyczne „Uroczy-sko” (zagroda edukacyjna)	Dylaki	x	x	x	x
2	Ziołowa Zagroda Edukacyjna	Rzeszówek	x		x	x
3	Zagroda chłopska – Skansen pełen ziół (zagroda edukacyjna)	Ruszowice	x		x	x
4	Zagroda edukacyjna „Ogród Wyobraźni”	Wola Libertowska	x			x
5	Gospodarstwo agroturystyczne „Organi-stówka”	Leszczawa Dolna		x	x	x
6	Zagroda edukacyjna „Willa Jasna”	Czorsztyn	x		x	x
7	Ekocentrum ICPPC (zagroda edukacyjna)	Stryszów	x	x	x	x
8	Zagroda edukacyjna „Rancho Artemidy”	Nowa Góra	x		x	x
9	Zagroda edukacyjna "Pod Lipą"	Przychojec	x	x	x	x
10	Zagroda edukacyjna „Dworek Staropolski”	Niziny		x	x	x
11	Zagroda edukacyjna "Pyzówka"	Głuchów Las	x			

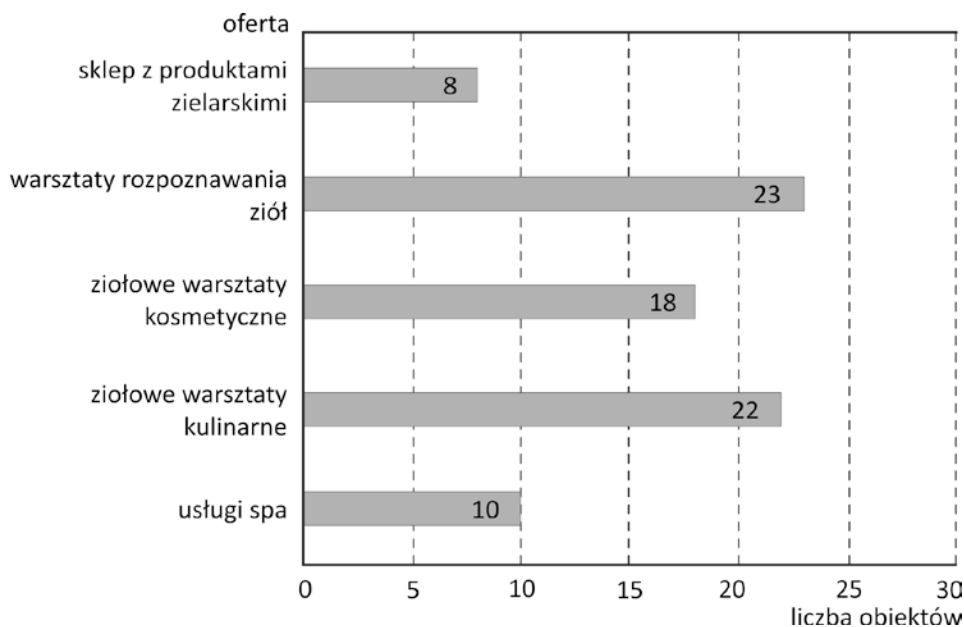
1.	2.	3.	4.	5.	6.	7.
12	Gospodarstwo agroturystyczne „U zielarza”	Orzechówka	x	x	x	x
13	Zagroda edukacyjna Ogród zielony „Hyzop”	Rosocha	x	x	x	x
14	Zagroda edukacyjna „Pod Dębem”	Głęboczyca	x	x		x
15	Zagroda edukacyjna „7 ogrodów”	Łowiecz Wałecki	x			x
16	Zagroda edukacyjna „U Bursztyna”	Wach	x		x	x
17	Zagroda edukacyjna „Leśne Zacisze”	Lipy			x	x
18	Zagroda edukacyjna „Lawendowa Osada”	Przywidz	x		x	x
19	Osada Artystyczno- Wypoczynkowa „Stara Baśń” (zagroda edukacyjna)	Stara Kiszewa	x			x
20	Zagroda edukacyjna „Ziołowa Dolina”	Jonkowo	x		x	x
21	Zagroda edukacyjna „Ziołowy dzbanek”	Sąpy	x		x	x
22	Zagroda edukacyjna „Ogrody Markiewicz”	Marcinkowo	x		x	x
23	Zagroda edukacyjna Agroturystyka „Trzy Świerki”	Galwiecie	x	x	x	
24	Ośrodek edukacji w gospodarstwie „Ziołowy Zakątek – zagroda edukacyjna	Koryciny	x	x	x	x
25	Wioska ziół i kwiatów Mikorowo	Mikorowo	x		x	x
26	Gospodarstwo agroturystyczne „Lawendowe Pole”	Nowe Kawkowo	x		x	x
27	Warsztaty ziekarskie „Ziołowa Wyspa”	Skrzydlna	x	x	x	x
28	Wioska tematyczna „Kraina Rumianku”	Hołowno	x		x	x
29	Warsztaty zielarskie „Chatka Czarów”	Goleniów		x	x	x
30	Warsztaty zielarskie – Klaudyna Hebda	Okolice Wojnicza	x	x	x	x

Źródło: opracowanie własne.

Source: author's own elaboration.

Na uwagę zasługuje wzrastające zainteresowanie warsztatami kosmetycznymi umożliwiającymi tworzenie kosmetyków na bazie naturalnych substancji roślinnych (w 18 analizowanych obiektach przygotowano ofertę takich warsztatów). Podczas analizy ofert związanych z turystyką zielarką zauważono, iż tego typu warsztaty organizowane są nie tylko w gospodarstwach agroturystycznych i za-

grodach edukacyjnych, ale także w ośrodkach edukacyjnych, skansenach i muzeach (Sudecka Zagroda Edukacyjna w Dobkowie). Specjaliści z zakresu wykorzystania naturalnych substancji roślinnych dla potrzeb samodzielnego tworzenia kosmetyków organizują spotkania w różnych miejscach Polski, zwłaszcza dużych miastach, gdzie podczas kilkugodzinnych zajęć warsztatowych powstają unikatowe kosmetyki. Taka forma oferty cieszy się dużym zainteresowaniem odbiorców, którzy mogą kreatywnie i ekologicznie spędzić czas zdobywając nową wiedzę i umiejętności. Warsztaty rozpoznawania ziół oraz warsztaty kulinarne i kosmetyczne przygotowywane są dla różnych grup wiekowych i poziomów zaawansowania zielarskiego. Zgodnie z przeprowadzonymi badaniami, największym zainteresowaniem cieszą się warsztaty rodzinne opracowane i przygotowane tak, aby mogły w nich uczestniczyć całe rodziny. Dużym zainteresowaniem cieszą się też zajęcia edukacyjne dla szkół.

Ryc. 2. Oferta gospodarstw i obiektów zajmujących się turystyką zielarską

Fig. 2. Farms' and facilities' offer of herbal tourism

Źródło: opracowanie własne.
Source: author's own elaboration.

Kolejnym elementem oferty turystyki zielarskiej jest możliwość korzystania z produktów ziołowych dla poprawy zdrowia i urody czy regeneracji sił. Coraz więcej gospodarstw agroturystycznych i pensjonatów oferuje zaplecze odnowy biologicznej, sauny, banie, elementy terapii manualnej przygotowywane i wykonywane w bezpośrednim kontakcie z naturą (Camp SPA) i na bazie naturalnych substancji leczniczych („Kraina Rumianku”). Ze względu na stresujący tryb życia i związaną z nim potrzebę wypoczynku i regeneracji sił oraz poszukiwanie przeróżnych wymiarów kontaktu z naturą, tego typu oferta cieszy się rosnącym zainteresowaniem.

Zioła znajdują szerokie zastosowanie w przygotowywanych potrawach, a także stanowią niejednokrotnie markowy produkt danego gospodarstwa np.: ziołowe nalewki, syropy, kiszonki, herbaty, wypieki, specjalnie skomponowane mieszanki ziołowe. W ośmiu poddanych analizie obiektach istniała możliwość zakupu produktów zielarskich lub specyfików przygotowywanych na bazie ziół. Z wywiadów przeprowadzonych z właścicielami gospodarstw wynika, iż ten typ oferty jest wyjątkowo mile widziany przez turystów, a ziołowy specyfik niejednokrotnie stanowi pamiątkę, a nawet motywuje do kolejnych odwiedzin w danym miejscu.

Oferta turystyki zielarskiej może pojawiać się, jako uzupełniający element działalności gospodarstw agroturystycznych i zagród edukacyjnych bądź też stanowić podstawę budowania produktu turystycznego. Przykładem doskonale działającego obiektu specjalizującego się w turystyce zielarskiej jest gospodarstwo agroturystyczne „Ziołowy Zakątek” w Korycinach. Podstawą oferty tego gospodarstwa jest Podlaski Ogród Ziołowy, w którym na powierzchni 15 ha podziwiać można ponad 700 gatunków roślin będących największą w Polsce kolekcją roślin leczniczych i aromatycznych. Gospodarstwo dysponuje rozbudowaną bazą noclegową dla ponad 170 osób (dane z lipca 2017) oraz doskonale przygotowaną ofertą edukacyjną za sprawą utworzonego w 2012 r. Ośrodka Edukacji Przyrodniczej „Ziołowego Zakątka” (Klepacka-Dunajko, Kałuża 2015). Na terenie ośrodka prowadzone są zajęcia z zakresu szeroko rozumianej bioróżnorodności ze szczególnym uwzględnieniem lokalnej flory, ekologii i ochrony środowiska. Szczególną uwagę zwraca się na wykorzystanie roślin leczniczych w kulturze i tradycji Podlasia. Turyści mogą spacerować (indywidualnie lub z przewodnikiem) po rozległym ogrodzie botanicznym, brać udział

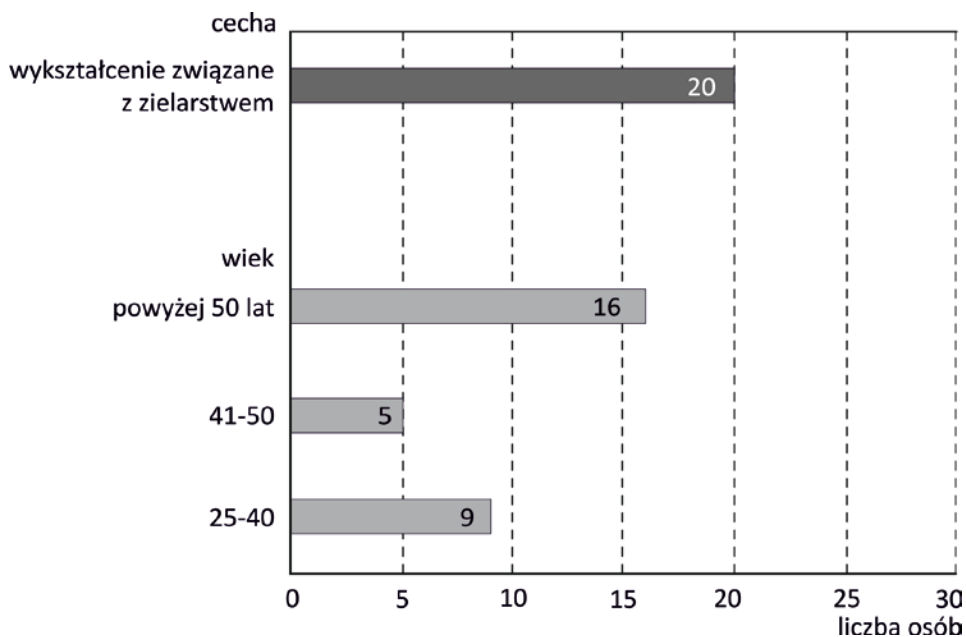
w warsztatach zielarskich (komponowanie mieszanek przyprawowych i herbat ziołowych na bazie lokalnych produktów), wysłuchać ciekawych gawęd o ziołach i ich zastosowaniu, a także zwiedzać działający na miejscu zakład produkcyjny „Dary natury” specjalizujący się w produkcji ekologicznych produktów ziołowych oraz kosztować lokalne przysmaki w miejscowej karczynie. Oferta przygotowana jest zarówno dla turystów indywidualnych, jak i zorganizowanych. Gospodarstwo oferuje organizację zajęć edukacyjnych jedno- i kilku dniowych (tzw. zielone szkoły) oraz wyjazdów studyjnych i szkoleń zielarskich.

Kolejnym ciekawym produktem turystyki zielarskiej jest szlak turystyczny „Małopolska Wieś Pachnąca Ziołami”. Szlak tworzy 19 gospodarstw agroturystycznych wyspecjalizowanych w uprawie, przetwarzaniu i wykorzystaniu ziół dla potrzeb kulinarnych i leczniczych. Każde z gospodarstw posiada ogród ziołowy, z którego pozyskiwane są zioła wykorzystywane w kuchni, kompozycjach leczniczych (syropy, susze) czy dekoracyjnych (ziołowe bukiety). W wybranych gospodarstwach dostępna jest także oferta z zakresu odnowy biologicznej z wykorzystaniem ziół (masaże, kąpiele, aromaterapia). Właściciele gospodarstw zostali przeszkoleni w zakresie uprawy, pozyskiwania i przetwarzania ziół oraz różnorodnych możliwości ich wykorzystania w tworzeniu oferty turystycznej. Omawiana oferta przygotowana została głównie z myślą o turystach indywidualnych i od ponad 8 lat cieszy się dużym zainteresowaniem odbiorców.

Wywiady przeprowadzone z organizatorami warsztatów zielarskich i propagatorami turystyki zielarskiej wykazały, że rozwój oferty turystyki zielarskiej bezpośrednio skorelowany jest z zapotrzebowaniem obserwowanym na rynku turystycznym. Wiele warsztatów inspirowanych jest zapytaniami i prośbami turystów chcących poznać nowe przepisy czy stworzyć samodzielnie kosmetyk ziołowy. Właściciele gospodarstw agroturystycznych obserwując zainteresowanie gości warsztatami, przygotowują rozszerzoną ofertę na kolejny sezon i często zwiększają częstotliwość organizowania warsztatów dostosowując ją do potrzeb gości („Ziołowy Zakątek”, gospodarstwo agroturystyczne „Uroczysko”). Zauważa się też wzrastające zainteresowanie warsztatami zielarskimi organizowanymi w dużych miastach, wzrasta liczba firm oferujących organizację takich warsztatów, a wielu prowadzących warsztaty dostosowuje ich tematykę do potrzeb odbiorców (K. Hebda, Inez Herbiness, Naturalnie Naturalni).

ANIMATORZY TURYSTYKI ZIELARSKIEJ

Omawiając specyfikę i różnorodność oferty turystyki zielarskiej dostępnej na polskim rynku nie sposób pominąć charakterystyki osób tworzących tę ofertę. Przeprowadzone badania wykazały, iż wśród animatorów turystyki zielarskiej dominują osoby w wieku powyżej 50 lat posiadające wykształcenie biologiczne lub rolnicze, niejednokrotnie wsparte dodatkowymi kursami z zakresu ziołolecznictwa i towaroznawstwa zielarskiego. W większości przypadków tworzenie oferty turystycznej i edukacyjnej jest kontynuacją życiowej pasji związanej z uprawą i przetwórstwem ziół lub ziołolecznictwem. W badanej grupie dominują właściciele gospodarstw agroturystycznych i zagrod edukacyjnych, którzy na bazie turystyki zielarskiej rozbudowują ofertę turystyczną prowadzonych jednostek.

Ryc. 3. Charakterystyka osób kreujących ofertę z zakresu turystyki zielarskiej

Fig. 3. Characteristics of persons creating an offer of herbal tourism

Źródło: opracowanie własne.
Source: author's own elaboration.

Drugą grupę twórców i animatorów turystyki zielarskiej stanowią ludzie młodzi pomiędzy 25 a 40 rokiem życia, w większości posiadający wyższe wykształcenie z zakresu nauk przyrodniczych. Organizowane przez tę grupę zajęcia – to nie tylko zajęcia stacjonarne odbywające się na terenie gospodarstw lub obiektów turystycznych, ale także warsztaty terenowe i wyjazdowe prowadzone dla turystów indywidualnych i grup (w tym dzieci i młodzieży). Podejście takie umożliwia popularyzację turystyki zielarskiej oraz jej realizację w oderwaniu od gospodarstw agroturystycznych i zagród edukacyjnych. Ta forma oferty może być niezwykle atrakcyjna dla szkół i przedszkoli wpisując się w kanon edukacji praktycznej realizowanej w terenie i nawiązującej do specyfiki i tradycji danego regionu, a także pozwalającej na zdobycie cennych umiejętności i doświadczeń.

PODSUMOWANIE

Narastająca potrzeba kontaktu z przyrodą i aktywnego poznawczo wypoczynku stwarza możliwość dynamicznego rozwoju oferty ekoturystycznej. Jedną z form ekoturystyki jest turystyka zielarska, której zadaniem jest zwrócenie uwagi na znaczenie ziół w kulturze, tradycji i medycynie, bogactwo kulturowe polskiej wsi, dużą bioróżnorodność zachowaną w wielu regionach Polski oraz propagowanie zdrowego stylu życia. Turystyka zielarska może być prowadzona na terenie gospodarstw agro- i ekoturystycznych, zagród edukacyjnych, skansenów i innych ośrodków edukacyjnych. Zajęcia mogą być realizowane w formie warsztatów, prezentacji, wycieczek terenowych lub degustacji lokalnej kuchni i specyfików ziołowych. Organizatorzy turystyki zielarskiej to ludzie realizujący i rozwijający własne pasje i wykorzystujący posiadane wykształcenie i umiejętności w tworzeniu nowatorskiej oferty turystycznej pozwalającej na kreatywne spędzanie czasu i nabywanie ciekawych doświadczeń i umiejętności. Taka właśnie forma oferty jest coraz częściej poszukiwana przez turystów. Stąd też odnotowane w wywiadach wzrastające zainteresowanie turystyką zielarską i jej zauważalna ekspansja z terenów wiejskich do miast (np. warsztaty i spotkania zielarskie organizowane w dużych miastach). Przygotowanie atrakcyjnej oferty zielarskiej pozwala także na aktywizację społeczności lokalnej poprzez tworzenie dodatkowych miejsc pracy przy obsłudze ruchu turystycznego, rozwój gospodarstw agroturystycznych

i ekoturystycznych, lokalnych przetwórci i suszarni. Umożliwia więc pełne wykorzystanie lokalnego potencjału przyrodniczego i kulturowego.

Literatura

- Klepacka-Dunajko I., Kałuża H., 2015, Agro-ekoturystyka zielarska przykładem markowego produktu turystycznego w Polsce, *Europa Regionum*, 24, 21-28.
- Nowogródzka T., Pieniak-Lendzion K., 2014, Propozycje ofert gospodarstw agroturystycznych a oczekiwania konsumentów, *Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Przyrodniczo-Humanistycznego w Siedlcach*, 100, 97-108.
- Vasiljević D., Lesjak M., Beara I., Mimica-Dukić N., Vujičić M., Radivojević G., 2012, Herbal tourism – A new approach to special-interest eco-travels: Lessons and initiative from Serbia, *Planta Medica*, 78 (11), 1288-1289.
- Zaremba D., 2013, *Ekoturystyka*, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa.
- Zaremba D., 2015 Rozwój ekoturystyki w Polsce – przykłady dobrych praktyk, [w:] J. Zientek-Varga (red.), *Ekoturystyka wobec globalnych wyzwań*, Społeczny Instytut Ekologiczny, Warszawa, 12-21.

Summary

Development of civilisation, pace of life and omnipresent stress make the growing part of society want to rest far away from crowded hotels and popular holiday resorts. The need for silence is often associated with coming back to nature, admiring its beauty and harmony as well as discovering its enormous role it has in human life, it implies the creation of an extensive agri- and ecotourism offer. The article analyses the conditions for development of herbal tourism as a form of rest directly associated with discovering and experiencing the role of nature in human life which refers to the tradition and culture of Polish countryside. The basis of the paper was the analysis of offers from 30 herbal farms existing in Polish agri- and ecotourism market (fig. 1, tab. 1). The supplement of the research material were the interviews with some owners of farms which offer the elements of herbal tourism and with people conducting herbal workshops. Herbal tourism can be conducted at agri- and ecotourism farms, educational farms, open-air museums and educational centres. Classes can be held in the form of workshops, presentations, field trips or herbal specials tasting. Research

has shown that the most commonly offered type of activity is the herb recognition workshop (fig. 2). Also popular with the tourists are culinary workshops with use of herbs and cosmetic workshops to create herbal cosmetics. Other element of the offer of herbal tourism is the possibility of using herbal products to improve health and beauty or to recover. Many agritourism farms offer wellness facilities based on natural medicinal substances. Herbs are widely used in food preparation, and are also a branded product of farms, for example: herbal tinctures, teas, spice mixes. The organizers of herbal tourism are people who pursue their passions and use their education (Fig. 3) and skills to create an innovative tourist offer that allows to spend time creatively and acquire new experiences and skills. Such a form of offer is sought after by tourists. Hence, reported in interviews growing interest in herbal tourism and its noticeable expansion from rural areas to cities (e.g. herbal workshops and meetings organized in large cities). Preparation of an attractive herbal offer also allows for activation of the local community by creating additional jobs in the field of tourism, development of agri- and ecotourism farms, local processing plants and drying plants. It allows to fully use the local natural and cultural potential.